

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ 2013

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

5 [22.]

.....
Ἄλλά τό πλέξιμ' ἄργουνε¹ καί μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε²
Ἦχος, γλυκύτατος ἦχος, ὅπου μέ προβοδοῦσε³.
25 Δέν εἶναι κορασιᾶς φωνή στά δάση πού φουντώνουν,
Καί βγαίνει τ' ἄστρο τοῦ βραδιοῦ καί τα νερά θολώνουν,
Καί τόν κρυφό της ἔρωτα τῆς βρύσης τραγουδάει,
Τοῦ δέντρου καί τοῦ λουλουδιοῦ πού ἀνοίγει καί λυγáει·
Δέν εἶν' ἀηδόνη κρητικό, πού σέρνει τή λαλιά του
30 Σέ ψηλούς βράχους κι ἄγριους ὄπ' ἔχει τή φωλιά του,
Κι ἀντιβουίξει ὀλονυχτίς ἀπό πολλή γλυκάδα
Ἡ θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά ἢ πεδιάδα,
Ὅστε πού πρόβαλε ἡ αὐγή καὶ ἔλιωσαν τ' ἀστέρια,
Κι ἀκούει κι αὐτή καί πέφτουν της τά ρόδα ἀπό τά χέρια·
35 Δέν εἶν' φιαμπόλι⁴ τό γλυκό, ὅπου τ' ἀγρίκαα μόνος
Στόν Ψηλορείτη ὅπου συχνά μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος
Κι ἔβλεπα τ' ἄστρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανίς νά λάμπει
Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι·
Κι ἐτάραζε τά σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα
40 Κι ἐφώναζα: «ὦ θεϊκιά κι ὄλη αἵματα Πατρίδα!»
Κι ἄπλωνα κλαίοντας κατ' αὐτή τά χέρια μέ καμάρι·
Καλή 'ν' ἡ μαύρη πέτρα της καί τό ξερό χορτάρι.
Λαλούμενο⁵, πουλί, φωνή, δέν εἶναι νά ταιριάζει,
Ἴσως δέ σώζεται στή γῆ ἦχος πού νά τοῦ μοιάζει·
45 Δέν εἶναι λόγια· ἦχος λεπτός.....
Δέν ἤθελε⁶ τόν ξαναπεῖ ὁ ἀντίλαλος κοντά του.
Ἄν εἶν' δέν ἤξερα κοντά, ἄν ἔρχονται ἀπό πέρα·
Σάν τοῦ Μαῖοῦ τέσ εὐωδιές γιομίζαν τόν ἀέρα,
Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι⁷

-
1. ἀργουνε· αργοποροῦσε, καθυστεροῦσε, βράδυνε
 2. μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε· μοῦ το καθυστεροῦσε, το καθιστοῦσε ράθυμο, νωθρό, αργό
 3. μέ προβοδοῦσε· μέ προέπεμπε, μέ συνόδευε
 4. φιαμπόλι· αυτοσχέδιο πνευστό ὄργανο των ποιμένων (σουραύλι)
 5. λαλούμενο· μουσικό ὄργανο
 6. δεν ἤθελε· δεν ἐπρόκειτο, δε θα τολμοῦσε να
 7. ἀνεκδιήγητοι [ενν. ἦχοι]· ἀνεκλάλητοι, ἀρρητοι, ἐξωανθρώπιοι

- 50 Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ Ἔρωτας καί ὁ Χάρος.
Μ' ἄδραχνεν ὅλη τήν ψυχή, καί νά ἔμπει δέν ἠμπόρει
Ὁ οὐρανός, κι ἡ θάλασσα, κι ἡ ἀκρογιαλιά, κι ἡ κόρη·
Μέ ἄδραχνε, καί μ' ἔκανε συχνά ν' ἀναζητήσω
Τή σάρκα μου νά χωριστῶ γιά νά τόν ἀκλουθήσω.
- 55 Ἔπαψε τέλος κι ἄδειασεν ἡ φύσις κι ἡ ψυχή μου,
Πού ἐστέναξε κι ἐγιόμισεν εὐθύς ὄχ τήν καλή μου·
Καί τέλος φθάνω στό γιαλό τήν ἀρραβωνιασμένη,
Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Τρία χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Ρομαντισμού, από τον οποίο επηρεάστηκε ο Σολωμός, είναι το μεταφυσικό στοιχείο, η αγάπη για την πατρίδα και η εξιδανίκευση του έρωτα. Για κάθε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.
- Μονάδες 15**
- B1.** Σύμφωνα με τον Π. Μάκριτζ: «Αυτό που κάνει εντύπωση (στον Σολωμό) είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης». Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω άποψη με μία εικόνα από τους στίχους 23-28 και άλλη μία από τους στίχους 35-43, παρουσιάζοντας το περιεχόμενό της καθεμιάς (μονάδες 10) και σχολιάζοντας τη λειτουργία της στο κείμενο (μονάδες 10).
- Μονάδες 20**
- B2.** Στους στίχους 29-34 «Δέν εἶν' ἀηδόνι ... ἀπό τά χέρια» να αναζητήσετε τέσσερα διαφορετικά σχήματα λόγου (μονάδες 8) και να σχολιάσετε τη λειτουργία τους στο κείμενο (μονάδες 12).
- Μονάδες 20**
- Γ1.** Να σχολιάσετε τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος σε ένα κείμενο 120-140 λέξεων:
**Καί τέλος φθάνω στό γιαλό τήν ἀρραβωνιασμένη,
Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.**
- Μονάδες 25**
- Δ1.** Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το απόσπασμα από το ποίημα **Ο Κρητικός** του Δ. Σολωμού με το παρακάτω απόσπασμα από τη νουβέλα του Ν.Λαπαθιώτη **Κάπου περνούσε μια φωνή**, αναφέροντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων.
- Μονάδες 20**

Ναπολέων Λαπαθιώτης ΚΑΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΣΕ ΜΙΑ ΦΩΝΗ

Αυτό το βράδυ, η Ρηνούλα δεν κοιμήθηκε. Σαν ένας πυρετός γλυκός, της μέλωνε τα μέλη. Όλη νύχτα, μέχρι το πρωί, το αίμα της, πρώτη φορά, της τραγουδούσε, φανερά, τόσο ζεστά τραγούδια...Κι όταν, προς τα χαράματα, την πήρε λίγος ύπνος, είδε πως ήταν μέσα σ' ένα δάσος, -ένα μεγάλο δάσος γαλανό, μ' ένα πλήθος άγνωστα κι αλλόκοτα λουλούδια. Περπατούσε, λέει, μέσ' στην πρασινάδα, σκυμμένη, και με κάποια δυσκολία, χωρίς, όμως αυτό, να συνοδεύεται κι απ' τη συνηθισμένη αγωνία, που συνοδεύει κάποιους εφιάλτες. [...]Και την ίδια τη στιγμή, χωρίς ν' αλλάξει τίποτε, μια μελωδία σιγανή γεννήθηκε κι απλώθηκε, σαν ένα κόρο¹ από γνώριμες φωνές, που, μέσα τους, ξεχώριζε γλυκιά και δυνατή, την ήμερα παθητική και πλέρια του Σωτήρη! Κι η φωνή δυνάμωνε, δυνάμωνε, και σε λίγο σκέπασε και σκόρπισε τις άλλες, -κι έμεινε μονάχη και κυρίαρχη, γιομίζοντας τη γη, τον ουρανό, γιομίζοντας το νου και την καρδιά της! Κι είχ' ένα παράπονο βαθύ, η χιμαιρική αυτή φωνή, - κι έμοιαζε μ' ένα χάδι τρυφερό, λησμονημένο, γνώριμο, κι απόκοσμο! Κι η ψυχή της έλιωνε βαθιά, σαν το κερί, σβήνοντας σε μια γλύκα πρωτογνώριστη, σε μια σπαραχτική, πρωτοδοκίμαστη, και σαν απεγνωσμένη, νοσταλγία! Και καθώς ήταν έτοιμη να σβήσει, και να λιώσει, πίστεψε πως ήταν πια φτασμένη στον παράδεισο...

Κι η Ρηνούλα ξύπνησε με μιας, σα μεθυσμένη, -και κρύβοντας το πρόσωπο μέσ' στο προσκέφαλό της, μην τύχει και τη νιώσουν από δίπλα, ξέσπασε σ' ένα σιγανό παράπονο πνιγμένο...

Ν. Λαπαθιώτης, *Κάπου περνούσε μια φωνή*, Εκδόσεις Ερατώ, Αθήνα 2011, σ. 71-73

1. κόρος· χορωδία

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

Μεταφυσικό στοιχείο: Ενώ η υπόθεση φαίνεται να προχωρεί προς αίσια έκβαση, ξαφνικά μια δεύτερη υπερκόσμια παρουσία, ακουστική αυτή τη φορά, αποσπά για δεύτερη φορά τον Κρητικό από το στόχο του. Ο ήρωας μαγεμένος από μια παναρμόνια μελωδία χαλαρώνει την προσπάθειά του. (στ.23-24)

Αγάπη για την πατρίδα: Η αγάπη του γι' αυτό τον άγιο τόπο τον μεταμόρφωσε βουβά και μυστικά σε «καλό» (στ. 42)

Εξιδανίκευση του έρωτα: το τέλος του ποιήματος θεωρείται αμιγώς ρομαντικό, αφού το πιο αγαπημένο μοτίβο της ρομαντικής τεχνοτροπίας είναι ένας έρωτας που τελειώνει με το θάνατο της αγαπημένης (στ.58)

B1.

Αυτό που κάνει εντύπωση στο Σολωμό είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης και του σύμπαντος. Προσπαθώντας να εντοπίσει την προέλευση και την υφή του ήχου αποκλείει με τη μέθοδο της εις άτοπον επαγωγής μία-μία πιθανές εκδοχές, κάνοντας χρήση τριών αποφαιτικών παρομοιώσεων.

Συγκεκριμένα, στους στίχους 23 – 28 ο ήχος αυτός δεν είναι το κρυφό ερωτικό τραγούδι μιας κοπέλας που την ώρα του δειλινού όταν βγαίνουν τα πρώτα άστρα και τα νερά χάνουν τη διαύγειά τους, τραγουδάει τον κρυφό της έρωτα στη βρύση, στα δέντρα και στα λουλούδια, που ανθίζουν και λυγίζουν ύστερα, παραδομένα στο μίσχο τους. Η παρομοίωση αυτή ανακαλεί στη μνήμη μία εικόνα οπτική (τα δάση, τα άστρα), ακουστική (κορασίας φωνή), οσφρητική (το λουλούδι), κινητική (λυγάει) και υποβλητική – ειδυλλιακή (η ώρα του δειλινού με την ανατολή της σελήνης). Ο λυρισμός της εικόνας και ειδικότερα η γοητεία του ερωτικού τραγουδιού της κορασίας αποδίδεται emphatically και με σχήματα λόγου.

Στους στίχους 35 -43 ο ήχος δεν είναι ο γλυκός ήχος από τον αυλό κάποιου βοσκού (ηχητική εικόνα), που άκουγε ο Κρητικός όταν στεναχωρημένος από τη σκλαβιά της Κρήτης (φέρνει με πόνο και νοσταλγία στο νου του την πατρίδα του), ανέβαινε στον Ψηλορείτη όπου ένιωθε ελεύθερος και τα μεσημέρια αγνάντευε τον ήλιο να φωτίζει περίλαμπρα τον τόπο (ακουστική εικόνα : τα βουνά, τα πέλαγα, τους κάμπους). Ενώ ο ήχος από το φιαμπόλι σε συνδυασμό με την πανέμορφη φύση συγκλόνηζε την ψυχή του ήρωα με άμεση ανταπόκριση τη συνειδητοποίηση του πόνου της σκλαβιάς. Καλεί με λαχτάρα την πατρίδα του, σαν μια δύναμη θεϊκή που τον συνεπαίρνει, σαν μία ουσία αγία που έχει γεννηθεί από το αίμα των παιδιών της που είχαν θυσιαστεί για αυτήν (στίχος 40 : ο στίχος αυτός σύμφωνα με τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο είναι ο εθνικότερος, ο πατριωτικότερος δεκαπεντασύλλαβος που υπάρχει στη νεότερη ποίησή μας) καμαρώνει για τον τόπο του, πονά για αυτόν, δένεται με τη μητρική γη, όπως το παιδί με τη μάνα, και ας είναι ένας τόπος ξερός και καμένος (στίχος 42)

Κάθε παρομοίωση κινητοποιεί τη μνήμη ζωντανεύοντας εικόνες από το παρελθόν του ήρωα. Και στις δυο αποθεώνεται η φύση και πιο συγκεκριμένα στη δεύτερη ενισχύεται η φιλοπατρία του αφηγητή. Τόσο η άψυχη όσο και η έμψυχη φύση ανταποκρίνεται στο ακουστικό ερέθισμα με θέρμη. Τέλος διαπιστώνεται ότι ο ήρωας

εκτός από γενναιότητα, διέθετε και έναν πλούσιο εσωτερικό κόσμο, γεμάτο ευαισθησία και εθνική συνειδητοποίηση

B2.

στ.29: μεταφορά (σέρνει τη λαλιά του)

στ.31-32: υπερβολή (αντίθεση του τραγουδιού ως πέρα στη θάλασσα και την πεδιάδα)

στ.32: χιαστό

στ.33: προσωποποίηση (πρόβαλε η αυγή)

Με τη μεταφορά δηλώνεται η νοσταλγία για το νησί του (αηδόνι κρητικό). Με την υπερβολή σε συνδυασμό με το χιαστό αισθητοποιείται η έκταση στην οποία απλώνεται ο απόηχος από το τραγούδι του αηδονιού. Η προσωποποίηση φανερώνει ότι και η αυγή (η φύση) είναι μαγεμένη και αυτή από το τραγούδι του.

Γ1.

Το δραματικό τέλος του ποιήματος (στ.57-58) αποτελεί ταυτόχρονα και τη «λύση» του δράματος: ο ήρωας φτάνει επιτέλους στην ακρογιαλιά, αλλά διαπιστώνει ότι η αρραβωνιαστικιά του είναι νεκρή. Οι δύο αυτοί στίχοι με πολύ λιτό τρόπο ολοκληρώνουν την κυκλική δομή του ποιήματος. Πραγματοποιείται ο αρχικός στόχος του ήρωα (φτάσιμο στην ακτή), αλλά με δραματική κατάληξη. Η θάλασσα ήταν το φυσικό σκηνικό δράσης και με την έξοδο των προσώπων από αυτή ολοκληρώθηκε η δράση. Ο Κρητικός τελειώνει απότομα την αφήγηση του, αν και θα περίμενε κανείς ότι ο θάνατος της αγαπημένης του θα τον έκαναν να θρηνήσει για το χαμό της. Όμως παρά τη βαθιά πληγή, μπορεί να περιμένει με χαρά μια ευτυχισμένη συνύπαρξη στην αιωνιότητα του παραδείσου. Η ηρεμία και η γαλήνη στο λόγο του αφηγητή δείχνουν έναν άνθρωπο που η ψυχή του έχει γνωρίσει την πληρότητα και την αλήθεια της ζωής και αναμένει τη δικαίωσή της στην αιωνιότητα.

144 λέξεις

Δ1.

Ομοιότητες: α) μελωδία σιγανή – ήχος

β) γιομίζοντας τη γη, τον ουρανό, γιομίζοντας το νου και την καρδιά της – μ' άδραχεν όλη την ψυχή, και να'μπει δεν ημπόρει ο ουρανός, κι η θάλασσα, κι η ακρογιαλιά, κι η κόρη. (επίδραση ήχου)

γ) Και η Ρηνούλα ξύπνησε με μιας σα μεθυσμένη- έπαψεν τέλος κι άδειασεν η φύσις κι η ψυχή μου.

δ) Η φύση παρουσιάζεται σε όλη την ευρύτητα της (δάσος – θάλασσα)

ε) έρωτας που ορίζει και εξουσιάζει καταλυτικά την ανθρώπινη μοίρα

Παρατηρείται και στα δύο κείμενα η ύπαρξη μιας υπερκόσμιας παρουσίας που ασκεί μαγική δύναμη, συνεπαίρνει την ψυχή των ηρώων και δεν αφήνει τόπο για τίποτε άλλο. Και οι δύο ήρωες με το τέλος του ήχου ξυπνούν από την ονειρική κατάσταση και την παραδεισιακή μαγεία που δοκίμασαν και επιστρέφουν στη γη.

Διαφορές:

- α) τρυφερός, γνώριμος ήχος – ήχος πρωτάκουστος, ασαφής και απροσδιόριστος
- β) όνειρο – πραγματικότητα

Στο Ν. Λαπαθιώτη ο ήχος αποτελείται από γνώριμες φωνές ενώ στον Κρητικό ο ήχος δε μοιάζει με κανέναν από τους φυσικούς ή τεχνητούς ήχους, διαχέεται παντού και δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί η πηγή της εκπομπής του. Στο Σολωμό ο απόκοσμος ήχος είναι πειρασμός που διχάζει σε σώμα και πνεύμα, που θυμίζει ότι ο άνθρωπος έχει διπλή υπόσταση, στοιχείο που δεν εντοπίζεται στο Λαπαθιώτη.